

AP HOGESCHOOL
ANTWERPEN

Vrouwen in comedy

Waarom zijn er minder vrouwen in de Vlaamse comedy sector?

Onderzoekende paper

Vincent Van Spaendonck

1JOUB

AP Hogeschool Antwerpen

Bachelor Journalistiek 2023-2024

Docent: O. Wille Vak: Bronnen

Inleiding

'Vrouwen hebben geen humor', een stereotype dat je de dag van vandaag nog veel te vaak hoort. Nochtans bewijzen talloze comédiennes het tegendeel. Maar waar komt deze gedachtegang vandaan en hoe worden vrouwen in de comedy sector hierdoor beïnvloed? Deze paper onderzoekt de achterliggende vraag waarom vrouwen nog steeds een minderheid zijn in de comedywereld. De onderzoeksvraag luidt dan ook: waarom zijn er minder vrouwen in de Vlaamse comedy sector. Een vraag die al vaker gesteld en beantwoordt is, maar in deze paper ligt het vergrootglas op de Vlaamse comedy sector. Wat zijn de uitdagingen van vrouwen en hoe passen ze zich aan in deze door mannen gedomineerde wereld.

In tegenstelling tot vele andere sectoren waar de emancipatie zorgde voor gelijkheid tussen mannen en vrouwen, loopt de comedywereld nog achter op dat vlak. Vrouwen blijven een absolute minderheid en worden vaak gezien als een uitzondering tussen de massa aan mannelijke komieken. Maar welke achterliggende oorzaken hebben ervoor gezorgd dat de Vlaamse comedymarkt vandaag de dag nog steeds gedomineerd wordt door mannen.

Deze paper tracht een genuanceerd antwoord te geven op deze vraag door de achtergrond en opbouw van de Vlaamse comedy sector toe te lichten. Ook worden de verschillen tussen het gebruik en de perceptie van humor door mannen en vrouwen besproken om een link te leggen met het tekort aan vrouwen in de comedy industrie.

Deze paper berust zich op academische en wetenschappelijke werken, artikelen en het boek 'Vlaanderen lacht' van Karel Michiels

1. De Vlaamse comedy sector

De Vlaamse comedywereld is groot voor Vlaamse normen. Tegenwoordig verkopen namen als Philippe Geubels, Alex Agnew en Xander De Rycke zonder problemen grote theaterzalen uit. Ook de toevoer van nieuw talent verloopt soepel. Jaarlijks komen er nieuwe comedytalenten tevoorschijn tijdens verschillende wedstrijden zoals Humo's Comedy Cup, de 'Comedyklas' en de Lunatic Comedy Award. Maar opvallend blijft toch de schaarste aan vrouwelijke komieken in Vlaanderen. Daarnaast heeft Vlaanderen verschillende comedycafés waar beginnende komieken ervaring kunnen opdoen tijdens 'open-mic' avonden. Cafés zoals 'The Joker' in Antwerpen en 'Wolinski' in Brugge trekken veel bezoekers met hun 'comedy nights'. (Decroubele, 2018)

1.1 Geschiedenis van de Vlaamse comedy sector

Het gebruik van humor als vorm van entertainment bestaat al eeuwenlang, maar voor de eerste 'professionele grappenmakers' moeten we terug naar de Romeinen. Het Fabulae Attelanae, een vorm van improvisatietheater, was bij de Romeinen sinds zijn intrede in 300 V.C. razend populair. Deze opvoeringen bestonden meestal uit parodieën en politieke commentaren opgevoerd door een aantal vaste personages die stereotypes uitdrukten. Het latere commedia dell'arte uit de 16 & 17de eeuw nam inspiratie uit deze personages en zorgde voor improvisatietheater dat serieuze onderwerpen combineerde met komische elementen. (Duchartre, 1929)

Deze vorm van Italiaans theater gold als inspiratie voor de hedendaagse comedy en cabaret. Aan het einde van de 19de eeuw bestond in Vlaanderen comedy in liedjesvorm en of gebracht als sketch, vaak samenhangend met een bepaald personage. Deze sketches, vaak geïmproviseerd, leverden vaak ook commentaar op bepaalde situaties of (politieke) gebeurtenissen. Deze 'revues' ('herbekijken') zoals ze genoemd werden waren te zien in verschillende cabaretzalen in Vlaanderen zoals Palais d'été in Antwerpen en de Scala in Oostende. Deze revues worden dan ook gezien als de eerste vormen van hedendaagse comedy met vaak een politieke kritiek. Begin 20ste was de revue zeer populair bij het Vlaamse publiek. Maar na een pauze door de Eerste Wereldoorlog veranderde de voorkeur van het Vlaamse publiek. In de naoorlogse jaren kon het Vlaamse publiek de politieke en maatschappijkritische humor niet meer smaken. In de plaats daarvan werden revues grote shows met veel decor en decoratie opgevoerd in chique theaterzalen. Na de economische crisis in de jaren 30' openden de Luikse broers Mathonnet in Brussel de 'Ancienne Belgique' (AB). Even later werd ook in Antwerpen en Gent een variétézaal gebouwd met de naam 'Oud-België'. Deze zalen ontpopte zich later als het begin van de eerste Vlaamse komieken (Michiels, 2012)

Naar het Nederlands voorbeeld, waar cabaretiers als Toon Hermans en Wim Sonneveld veel succes hadden met hun theatershows, ontstonden in de jaren 60' in België de eerste cabaretgezelschappen onder impuls van studenten. In 1963 ontstond Leustuka (Leuvens Studenten Kabaret). Gelijktijdig ontstond op het HRITCS (Hoger Rijks Instituut voor Toneel en Cultuurspreiding), tegenwoordig het RITCS, ontstond Brustukadorusch, een cabaretgroep rond Bert Verhoye die de editie van het Humorfestival in Knokke-Heist van 1965 won. (Michiels, 2012)

In de jaren 70' maakte Vlaanderen kennis met de theatershows van Urbanus en Gaston en Leo, twee iconen uit de Vlaamse comedywereld. Maar ook werd het kleinkunstgenre weer populair: in zogenaamde 'cafés chantants' brachten kleinkunstenaars een vorm van theater begeleid door muziek in een intieme en persoonlijke setting met af en toe een humoristische noot. Miel Cools, oprichter van de Schuur, het bekendste café chantant uit die tijd gelegen in Noorderwijk, wordt gezien als een van de belangrijkste Vlaamse kleinkunst artiesten. Vanaf de jaren 90 maakte deze vorm van comedy plaats voor de hedendaagse stand-up comedy onder impuls van Geert Hoste. Hoste introduceerde het genre voor het eerst in 1987 met een brochure aan verschillende jeugdhuisen en organisaties. Hoste stond alleen op het podium, met een micro en een versterker en zonder een groot decor. Hoste zijn stand-up comedy bleek een gigantisch succes en jaarlijks lokte Hoste 60.000 toeschouwers naar de theaterzalen. Hoste wordt ook gezien als de voorvader van stand-up comedy dat de dag van vandaag zegeviert in Vlaanderen. (Michiels, 2012)

1.2 Demografie van de Vlaamse comedy sector

Een blik op de demografische opbouw van de hedendaagse Vlaamse comedy sector laat zien dat mannen nog steeds de overheersende groep zijn, zowel bij het publiek als bij de komieken. Comedy is een 'mannenberoep'; het aandeel van vrouwelijke comédiennes in het landschap is zeer klein. In Vlaanderen kan je het aantal comédiennes op twee handen tellen, terwijl in Nederland een stuk meer vrouwen hun weg vinden in comedy (Iding, 2022)

Amelie Albrecht was in 2018 de eerste vrouwelijke winnaar van Humo's Comedy Cup na haar elf mannelijke voorgangers. Sinds het ontstaan van de wedstrijd in 1998 haalden slechts drie vrouwen de finale: Inge De Waard in 2005, Amelie Albrecht in 2018 en Jade Mintjens in 2021. De laatste jaren worden vrouwen vaak positief gediscrimineerd bij comedywedstrijden. Op deze manier wordt de gelijkheid als het ware 'geforceerd' om meer vrouwelijke voorbeelden in de comedywereld te krijgen. Het is nodig om vrouwen meer kansen te geven. Zo zal de gelijkheid in de comedywereld hopelijk vanzelf tot stand komen (Iding, 2022)

1.3 Mannelijke sfeer in de Vlaamse comedy sector

Ook het comedypubliek is vaker mannelijk. Comedycafés zorgen vaak voor een sfeer die aantrekkelijker is voor mannen. Veel alcohol, oncomfortabele toiletten en een dichtbevolkte ruimte zijn voor vrouwen sneller een reden om niet naar een comedycafé te gaan. (Iding, 2022)

Maar ook voor vrouwelijke komieken zorgt dit sneller voor een obstakel. Met volle bravoure op het podium kruipen, de microfoon pakken en beginnen te vertellen over persoonlijke verhalen terwijl je interactie zoekt met het publiek, zijn acties die niet geassocieerd worden met vrouwelijkheid. Daarentegen wordt dit geassocieerd met mannelijkheid en agressiviteit. Dit zorgt ervoor dat het, voornamelijk mannelijke, publiek sneller de wenkbrauwen frons wanneer een vrouw op het podium stapt dan wanneer een man dit doet. (Kim, 2019)

Dit zorgt voor een trend in de comedy wereld waarbij vrouwen zich mannelijker voor gaan doen op het podium om zo het voornamelijk mannelijke publiek aan te spreken. Volgens de Nederlands comédienne Fieke Opdam (2022) verkleint dit de ruimte voor vrouwelijke comedy met schoonheid en showelementen. Ook Belgische comédiennes moeten zich aanpassen op het mannelijke publiek, dat uiteindelijk nog altijd betaald om te lachen. Dit leidt ertoe dat vrouwen zich distantiëren van hun vrouwelijke kant en te weinig hun verschillen omarmen. (Iding, 2022)

Vrouwen zijn dus slechter gerepresenteerd in de voornamelijk mannelijke, Vlaamse comedy sector. Dit tekort is merkbaar op alle vlakken: het aantal comédiennes, het aandeel vrouwelijke winnaars bij comedyprijzen en het aandeel vrouwen in het publiek. Al deze factoren zorgen ervoor dat vrouwen minder snel geneigd zijn om de comedywereld in te stappen, terwijl ze misschien wel over de nodige capaciteiten beschikken. En als een vrouw dan succesvol is in de comedywereld, is ze meteen een uitzondering die extra veel aandacht trekt.

2. Mannen -en vrouwenhumor

Mannen en vrouwen verschillen duidelijk in hun gebruik van humor en perceptie ervan. Deze verschillen in voorkeur bepalen voor een stuk hoe de comedymarkt is opgebouwd. Doordat het gemiddelde publiek voornamelijk bestaat uit mannen, zal hun humor over het algemeen het vaakste aan bod komen. Vrouwen hebben hierdoor moeite om zich te houden aan hun eigenheid waardoor ze zich steeds vaker aanpassen aan het publiek.

2.1 Verschillen in humorgebruik tussen man en vrouw

Onderzoek van Bert Oben, lector Humor en Creativiteit aan KUL, benadrukt een belangrijk verschil tussen het gebruik van humor van vrouwen en mannen. Mannen gebruiken humor vaker vanuit superioriteit door te lachen met iets of iemand dat afwijkt. Terwijl vrouwen verbinding zoeken met hun humor. Zo gebruiken ze vaker zelfspot om een toegankelijke sfeer te creëren. De 'superioriteit' in mannelijke humor is geschikter voor de sfeer van een comedycafé. Dit zorgt ervoor dat vrouwen wegblijven van comedy of zich juist gaan aanpassen aan de mannelijke humor. (Iding, 2022)

2.2 Verschillen in humorperceptie tussen man en vrouw

Mannen en vrouwen reageren ook anders op verschillende soorten humor. Een onderzoek van Oxford University naar de voorkeuren in humor bij mannen en vrouwen toont duidelijke verschillen aan. 3380 deelnemers werden gevraagd om 38 cartoons in paren te beoordelen door aan te geven welke cartoon hun voorkeur genoot. De resultaten laten zien dat mannen vaker kiezen voor grove, visuele en situationele humor, terwijl vrouwen een voorkeur hebben voor verbale humor, politieke commentaren, en humor over huiselijke situaties. (Dunbar & Stirling-Middleton, 2024)

3. De rol van traditionele waarden in comedy

Ook de traditionele rolverdeling speelt nog steeds een rol bij de representatie van vrouwen in comedy. Het dominante karakter van een comedycafé schrikt vrouwen af. Mannen op hun beurt genieten van een bepaalde vorm van macht om vrouwen te laten lachen. Uit schrik om dit te verliezen bestempelen mannen vrouwen te snel als 'niet grappig'. (Kim, 2019)

3.1 Mannen als de grappenmakers

Vrouwen zijn traditioneel van generatie op generatie aangeleerd om hun man blij te maken vanuit een onderdanige rol. Daarom gebruiken vrouwen over het algemeen minder humor en lachen ze juist mee met de humor van hun man. Mannen zijn vaak minder geneigd om te lachen met de humor van een vrouw omdat het een bepaalde macht weggeeft die mannen graag behouden: de macht om te doen lachen. Hoewel deze traditionele rolverdeling nog steeds invloed heeft op vrouwelijke komieken, zorgde de emancipatie van de vrouw en de veranderende tijdgeest wel voor een verschil. Vroeger was het idee van een vrouwelijke komiek 'not done'. Vrouwen werden geleerd om zich bezig te houden met het huishouden en het opvoeden van de kinderen, het exploreren van humor of andere zaken waarbij zij in de aandacht stonden was niet aan de orde. Want daar draait comedy om, jezelf tentoon stellen en mensen laten lachen maken. De assertieve en dominante positie die je hebt als komiek werd niet gerijmd met de traditionele huisvrouw. (Kim, 2019)

3.2 Invloed van emancipatie op de comedywereld

Vrouwen kregen door de emancipatie meer gelijkheid op de arbeidsmarkt en in relaties. Wat zorgde voor een toenemende acceptatie van vrouwen in dominante posities zoals die van een komiek of CEO. Toch blijft een deel van het comedypubliek fronsen bij de intrede van een vrouwelijke komiek. Het idee dat een lieve vrouw zoals hun moeder of zus op het podium politieke standpunten inneemt en praat over persoonlijke affaires is vaak nog moeilijk te begrijpen voor mannelijke toeschouwers die zelf de traditionele waarden hoog in het vaandel dragen. Ze bestempelen vrouwen daarom te snel als 'niet grappig' omdat ze zich bedreigd voelen door een vrouw in de dominante positie van een komiek. (Kim, 2019)

4. Nood aan vrouwen in de comedywereld

Dat vrouwen een minderheid zijn in de Vlaamse comedywereld is onbetwistbaar, maar waarom is dit nu een probleem en wat kunnen we eraan veranderen. Vrouwen vinden vaak hun weg niet omdat de comedywereld voornamelijk gericht is op mannen. De inrichting van de comedycafés sluit niet aan bij vrouwen die hun vrouwelijkheid willen omarmen. Vooral mannen worden aangetrokken door deze cafés, waardoor het publiek voornamelijk uit mannen bestaat. Dit heeft dan weer invloed op de comedy die gebracht wordt op het podium. Vrouwen gaan zich sneller aanpassen aan hun succesvolle mannelijke collega's en missen zo de kans om hun eigenheid en vrouwelijkheid te gebruiken. Het onderscheid tussen mannelijke en vrouwelijke comedy vervaagt waardoor de markt gesatureerd geraakt.

4.1 Diversiteit

Echter is het voor iedereen van belang dat de comedywereld divers blijft, want humor is nu eenmaal subjectief. Daarom is het belangrijk dat vrouwen meer representatie krijgen in de comedywereld, maar in de huidige sector is het niet aantrekkelijk voor vrouwen om te beginnen met comedy. Om die representatie te bereiken is het belangrijk om een sfeer te creëren die vrouwen aanspreekt, zowel in het publiek als op het podium. (Tussenbroek, 2022)

Vrouwelijke komieken gebruiken hun humor om verbinding te maken door kwetsbaar te zijn en minder vaak te lachen om iets of iemand. Iets wat het vrouwelijke publiek meer smaakt dan de directe stijl van mannelijke komieken. (Iding, 2022)

Daarom is de representatie van vrouwen belangrijk; ze gebruiken een andere soort humor en spreken daarmee ook een ander doelpubliek aan, wat de comedywereld alleen maar ten goede komt. Uiteindelijk is humor subjectief, dus is het belangrijk om alle soorten humor aan bod te laten en gelijk te behandelen. Dit geldt overigens niet alleen voor de representatie van vrouwen, maar ook voor mentaal -en fysiek gehandicapten, de LHBTI-gemeenschap, enz.

4.2 Belang van rolmodellen

Voor beginnende comédiennes is deze representatie belangrijk, doordat ze vrouwen even vaak aan het werk zien als mannen in de comedywereld verdwijnt het obstakel om te beginnen. Hierdoor gaan meer jonge vrouwen zich geneigd voelen om de comedywereld in te stappen, omdat ze rolmodellen hebben waar ze naar op kunnen kijken. Deze grotere groep aan vrouwen in comedy moet er uiteindelijk voor zorgen dat er niet meer gefronst wordt wanneer een vrouw op het podium stapt. (Iding, 2022)

Conclusie

De rol van vrouwen in de Vlaamse comedywereld is een complex gegeven, dat vraagt voor diepgaande discussie en reflectie. Een eenzijdig antwoord op de vraag: Waarom zijn er minder vrouwen in de Vlaamse comedy sector?, is er dan ook niet. Er zijn verschillende factoren die het hedendaagse Vlaamse comedylandschap hebben gevormd tot wat ze de dag van vandaag inhoudt.

Enerzijds speelt de historische context een rol in de positie van vrouwen, niet enkel in de comedywereld, maar ook in het bedrijfsleven of in relaties. Doordat vrouwen traditioneel gezien zich schikten in een zorgende rol, voor hun man en kinderen, kregen ze minder kansen om vrijetijdsbestedingen zoals comedy te ontdekken. Dit is tevens de reden waarom vrouwen pas veel later mochten deelnemen aan sportwedstrijden en politiek. Vrouwen werden geleerd om te lachen om de grappen van hun man en zelf niet te engageren in humor. Vaak beoefende vrouwen humor onder elkaar zonder het bijzijn van een man

Hoewel de emancipatie van de vrouw in de 20ste en 21ste eeuw grotendeels voor gelijkheid zorgde op veel vlakken, is de traditionele rolverdeling nog steeds voelbaar in de comedywereld. Een vrouw die op assertieve wijze comedy beoefend wordt door mannen nog maar al te vaak gezien als een bedreiging en iets niet vrouwelijk. Het laten lachen van iemand is een vorm van macht die mannen liever zelf bijhouden en niet graag weggeven aan vrouwen. Vrouwelijke comédiennes krijgen dan ook vaak dezelfde zin te horen: 'je bent echt grappig voor een vrouw'. Een achterbaks compliment dat laat zien dat de gelijkheid in de comedy nog niet op punt staat. Een vrouw blijft een uitzondering, ondanks verschillende initiatieven zoals positieve discriminatie vanuit comedywedstrijden.

Comédienne Els De Schepper (2012) beschrijft het als volgt: "Mannen op een podium zijn aantrekkelijker voor vrouwen èn [sic] mannen. De vrouwen denken: die vent wil ik. De mannen denken: die man wil ik zijn. Een vrouw op het podium jaagt mannen schrik aan, vooral al ze grappig is."

Daarnaast is ook de comedywereld zelf nog te hard ingericht op mannen. Comedycafés trekken vaker een mannelijk publiek aan doordat vrouwen minder aangetrokken worden door de cafésfeer, met veel alcoholgebruik en onhygiënisch sanitair. Deze omstandigheden zorgen dus voor een voornamelijk mannelijk publiek dat vaker kritisch is voor vrouwelijke komieken. Dit zorgt ervoor dat vrouwen minder snel de stap zetten om in de comedy industrie te stappen, waardoor de representatie nog steeds op achterstand blijft. De vrouwen die dan toch het podium opstappen gaan zich vervolgens ook sneller 'vermannelijken' door dezelfde ongeïnteresseerde en sobere houding aan te nemen als vele mannelijke komieken. Dit zorgt ervoor dat vrouwen afstappen van hun schoonheid en vrouwelijkheid waardoor de markt gesatureerd raakt. En juist omdat humor zo subjectief is, is het belangrijk dat het aanbod in de comedy zo divers mogelijk blijft.

Naast de historische context is er ook een verschil in gebruik en perceptie van humor door mannen en vrouwen. Mannen gebruiken vaker humor vanuit een superioriteit. Ze lachen vaker met iets of iemand terwijl vrouwen juist humor verbindend gebruiken door onder meer zelfspot te gebruiken. De grove stijl van mannen is ook aantrekkelijker voor een mannelijk publiek dat houdt van visuele en situationele humor, terwijl vrouwen vaak moeite hebben om een mannelijk publiek te overtuigen met hun 'verbindende humor', waardoor ze zich dus aanpassen.

Er moet dus nog veel gebeuren om voor gelijkheid te zorgen tussen mannen en vrouwen in de comedywereld. De sfeer moet een stuk vrouwvriendelijker worden wat ervoor zou zorgen dat meer vrouwen zich zullen engageren in comedy, zonder zich te hoeven aanpassen aan het publiek. Dit zou een ander soort publiek aantrekken wat de diversiteit zou bevorderen. Een stijging van het aantal comédiennes kan vervolgens voor een sneeuwbal effect zorgen waarbij beginnende comédiennes vaker in contact komen met vrouwelijke rolmodellen in de comedy. Want uiteindelijk heeft iedereen zijn eigen smaak als het aankomt op humor, dus is het belangrijk dat het aanbod zo divers mogelijk wordt. Want alleen op die manier zal de Vlaamse comedy industrie kunnen blijven groeien.

Bibliografie

Academische werken

Dunbar, R. I., & Stirling-Middleton, E. (2024). Why cartoons make (some of) us smile (pp. 16-17).

Kim, J. (2019). Women and Their Struggle to be Considered Funny as Told Through the Study of Female Standup Comics (pp. 19-22).

https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4184&context=gc_etds

Artikelen

Decroubele, P. (2018, oktober 21). De staat van de Vlaamse comedy: daar zijn de "specialisten". *VRT NWS*.

https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20240127_92471563

Liesenborghs, G. (2024, januari 27). Waarmee je lacht, wordt bepaald door je geslacht: Mannen en vrouwen hebben een ander gevoel voor humor. *Het Nieuwsblad*.

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/10/20/comedy-in-vlaanderen-de-specialisten-zijn-daar/>

Blogs

Iding, B. (2022, augustus 29). Waarom we de vrouwelijke comedians in Vlaanderen nog steeds op twee handen kunnen tellen. *Medium*.

<https://idingbregje.medium.com/feminisme-in-de-comedy-f7c216016675>

Tussenbroek, P. v. (2022, november 18). Vrouwen in comedy en cabaret: nog steeds weinig podium. *WOMEN Inc.*

<https://www.womeninc.nl/actueel/vrouwen-in-comedy-en-cabaret-nog-steeds-weinig-podium>

Boeken

Duchartre, P. L. (1929). *The Italian Comedy*. London: George G. Harrap, Ltd.

Michiels, K. (2012). *Vlaanderen Lacht*. Houtekiet.